

Cvelferistika pjesama i priča Marijana Ivacića Matkova

Krčelić, Vlatka

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:148109>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Vlatka Krčelić

Cvelferistika pjesama i priča Marijana Ivacića Matkova

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Goran Rem, trajno zvanje

Osijek, 2021.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Vlatka Krčelić

Cvelferistika pjesama i priča Marijana Ivacića-Matkova

Završni rad

Humanističke znanosti, filologija, kroatistika

Mentor: prof. dr. sc. Goran Rem, trajno zvanje

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 14. 9. 2021.

Rutba Krdić 0122230137
ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Pregled šestoknjižja <i>Cveľferica</i>	2
3. Marijan Ivacić.....	8
3.1 Biografija Marijana Ivacića	8
3.2 Djelo <i>Mujezin</i>	9
3.3 Djelo <i>Kobna ljubav</i>	15
3.4 Pjesnički tekst <i>U bjesnilu pomamne krvi</i>	19
4. Zaključak	21
5. Literatura	22

Sažetak

Šestoknjižje *Cvelferica* uvodi u hrvatsku književnost književnike s područja Cvelferije i njihova književna ostvarenja. Iako su svojim opsegom široka i obuhvatila su već mnogo književnih radova, običaja i doživljaja cvelferskog stanovništva, uspio im je promaknuti jedan Cvelfer, književnik i arhitekt Marijan Ivacić-Matkov. Ovaj Drenovčanin i avanturist, 1936. godine izdaje svoje dvije pripovijetke u *Narodnom kalendaru Čiče Grge Grgina iz Grginaca*. Piše ih pod pseudonimom Male Matkov, a pjesmu *U bjesnilu pomamne krvi* nikada nije uspio objaviti. Ovaj završni rad baviti će se analizom Ivacićevih pripovijedaka i njegove pjesme, a od teorijske literature koristiti će se šestoknjižje *Cvelferica* te knjiga Gaje Peleša *Tumačenje romana*. Osobit naglasak biti će na analizi pripovijedaka uz pomoć triju narativnih figura – psihema, sociema i ontema. Ovim radom pokušati će se odrediti mogući položaj i smještanje Ivacićevih djela u novija izdanja šestoknjižja *Cvelferica*.

Ključne riječi: *Cvelferica*, Marijan Ivacić-Matkov, Cvelferija, cvelferska književnost, *Mujezin*, *Kobna ljubav*, *U bjesnilu pomamne krvi*

1. Uvod

U ovom završnom radu prikazat će se analiza dvaju pripovijedaka i pjesničkog teksta cvelferskog književnika i Drenovčanina Marijana Ivacića. Prva pripovijetka nosi naslov *Mujezin*, a opisuje život muslimanske djevojke Aiše, dok je druga pripovijetka više tematikom vezana uz cvelferski kraj, a opisuje živote braće blizanaca Tunje i Rajka. Najprije će se prikazati kratki pregled šestoknjižja *Cvelferica*, kako bi se u zaključku moglo svrstati pripovijetke i pjesnički tekst u okvire ovoga šestoknjižja i njegovih budućih izdanja. Potom će se pomoću knjige Gaje Peleša *Tumačenje romana* analizirati obje Ivacićeve pripovijetke, a osobito narativne figure psihem, sociem i ontem prisutne u oba djela. Naposljetku, ukratko će se analizirati pjesma *U bjesnilu pomamne krvi*. Na samome će se kraju ovog seminarskog rada donijeti zaključak i navesti literatura.

2. Pregled šestoknjižja *Cvelferica*

Književnost jugoistočnog dijela Slavonije uz rijeku Savu, lokalnom stanovništvu poznatijem kao Cvelferija, istraživana je i prikupljena u autorsko istraživačkom projektu simbolički nazvanom *Cvelferica*. Ovaj projekt predstavlja šestoknjižje cvelferskog književnog korpusa u kojemu se promatraju razne vrste i žanrovi književnih tekstova – od poezije i proze, sve do drame i tradicijskog pisma. Naslovi svih šest dijelova *Cvelferice* su:

1. „Cvelferica, panonizam, pismo književnosti i kulture“, projekt
2. „Cvelferica, žena se opremi u bilo, stavi žari i ajd“, tradicijsko pismo
3. „Cvelferica, ispod sto jata vrana i između sto njiva“, poezija i metapismo
4. „Cvelferica, jedan je Cvelfer tjedan-dva ranije sanjao“, proza
5. „Cvelferica, ili su to trnci kakve samo neizvjesnost i iščekivanje mogu proizvesti“, drama
6. „Cvelferica – sinegdoha hrvatske književnosti, znanosti i kulture“, studije, sveučilišni udžbenik

U prvoj se knjizi „Cvelferica, panonizam, pismo književnosti i kulture“ proučavaju korpusni uzorci od po dva autorska pisma unutar pojedinih naslova (1. tradicijsko pismo, 2. poezija, proza, dokument i 3. dramsko pismo).¹ Ovakav način pristupa cvelferskim literarnim ostvarajima slijedi organizaciju po selima – započinje s Rajevim Selom i Posavskim Podgajcima, a nastavlja se s Gunjom, Drenovcima, Đurićima, Vrbanjom, Račinovcima i Soljanima te završava sa Strošincima. Unutar naslova *Tradicijsko pismo*, naglasak se stavlja na proučavanje usmene i pučke književnosti, odnosno na književne žanrove poput poezije, priča, predaja i priča iz života. Vrijednost pučkog odražava se u poeziji, osobito u pjesmi *Sela Cvelferije* pučkog pjesnika Đuke Galovića, a usmeno stvaralaštvo ističe se svojom hibridnošću. Dolazi do miješanja poezije i proze, ali proza ipak ima primat. Pjesme imaju različite uloge, pa tako služe kao ilustracija primarne građe, asocijativna digresija primarnog pripovijedanja, prostorno-identifikacijski poetski iskazi, upjesmovljene sociološke i povijesnodogađajne reference argumentirane prostornim konkretizacijama i kao humorne karakterizacije cvelferskog stanovništva.² Kad je riječ o prozi, njena uloga očituje se u izmjenjivanju priča o životu i predaja, u kojima se isprepliću elementi realističnog i fantastičnog.

¹ Sanja Jukić, Ružica Pšihistal, Goran Rem, Ivan Trojan: *Cvelferica. Panonizam, pismo književnosti i kulture. Projekt*, Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 19.

² Sanja Jukić, Ružica Pšihistal, Goran Rem, Ivan Trojan: *Cvelferica. Panonizam, pismo književnosti i kulture. Projekt*, Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 20-23.

Spominju se predaje o vilama i vukodlacima, ali i o podrijetlu naziva pojedinih sela.³ Idući je naslov u ovoj knjizi *Poezija, proza, dokument* u kojemu je svako cvelfersko selo predstavljeno s dva autora čiji opus ne pripada istom žanrovskom određenju. Ovime se ističe rodno i žanrovsko bogatstvo cvelferskog korpusa, a donose se dokumentarni oblici, epistolarna, esejistička, autobiografska i fikcionalna proza te poezija u stihu i prozi.⁴ Posljednji je naslov ove knjige *Dramsko pismo* unutar kojeg se donosi dokumentarna drama *Potop*. Ova je drama nastala kao produkt dnevnčkih bilježaka i zapisa, kratkih proza, eseja i izvještaja hrvatskih književnika te intervjua s ljudima koji pridonose cvelferskoj kulturnoj sceni, a na čije je živote utjecala prirodna katastrofa odnosno poplava 2014. godine.⁵ O nastanku ove knjige Šušnjara navodi: „Istraživale smo brzo i što je pozornije bilo moguće, u tom potezu od čitanja do raspitivanja, mailanja i nazivanja, spremne da sve to dotjeramo kada krenu sljedeće – očekivali smo svi – još dvije ili najviše tri knjige. Prevarili smo se, prevarile smo se, došlo je još pet knjiga“.⁶

Druga je knjiga *Cvelferice* nazvana „Cvelferica, žena se opremi u bilo, stavi žari i ajd“, a proučava pojam tradicijskog pisma u cvelferskom korpusu. Po uzoru na Radićev etnološki nacrt, prikupljeni su tekstovi odnosno materijali s područja Cvelferije i slagani u posebne cjeline – po selima.⁷ Također, prema Radićevoj su zamisli nazvani i dijelovi unutar svake cjeline – *narodno srce, narodna duša i narodna pamet*. Svaka cjelina započinje s naslovom *Narodno srce* koje predstavlja poglavlje u kojemu se donose narodni običaji i zabave pojedinog sela. Potom slijedi poglavlje nazvano *Narodna duša* u kojemu se nalaze pjevane pjesme, vjerovanja i predaje, a na kraju svake cjeline nalazi se i poglavlje *Narodna pamet* u kojemu se donose poslovice, izreke i pričanja o životu.⁸ O ovoj knjizi piše i Tufekčić:

„I pamet i srce i duša ono su što svezak Tradicijsko pismo prikazuje. Knjiga je to koja svojim zavičajnim mladim i starijim čitateljima nudi veliki broj stihova, kao i podataka za koje su možda mislili da su najobičniji način tračanja ili bezautorskog zapjevanja. Sada mogu biti jako oraspoloženi kada vide koliko kreativnih ili prepričavanih te zapjevanih riječi imaju i svojeg

³ Sanja Jukić, Ružica Pšihistal, Goran Rem, Ivan Trojan: *Cvelferica. Panonizam, pismo književnosti i kulture. Projekt*, Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 23-25.

⁴ Sanja Jukić, Ružica Pšihistal, Goran Rem, Ivan Trojan: *Cvelferica. Panonizam, pismo književnosti i kulture. Projekt*, Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 25.

⁵ Sanja Jukić, Ružica Pšihistal, Goran Rem, Ivan Trojan: *Cvelferica. Panonizam, pismo književnosti i kulture. Projekt*, Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 39-40.

⁶ Šušnjara, Sanja. *Cvelferice – Noina arka cvelferske književnosti, znanosti i culture// Knjižničarstvo* 22, 1/2 (2018) str. 246-251.

⁷ Pšihistal Ružica, Goran Rem. *Cvelferica. Žena se opremi u bilo, stavi žari i ajd. Tradicijsko pismo*, Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2017. str. 33.

⁸ Pšihistal Ružica, Goran Rem. *Cvelferica. Žena se opremi u bilo, stavi žari i ajd. Tradicijsko pismo*, Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2017. str. 42-45

autora, a pritom je riječ o njihovim bližnjima, poznanicima, nekim imenima s grobova o kojima se samo blijedo pričava...“⁹

„Cvelferica, ispod sto jata vrana i između sto njiva“ treća je knjiga *Cvelferice*. koja opisuje i navodi primjere iz poezije i metapisma cvelferskog kraja. Poput prethodnih dviju knjiga i u ovoj knjizi se javlja podjela po selima: „...tekstna produkcija slaže se vodenim putem Save od zapada prema istoku nizom – Rajevo Selo, Posavski Podgajci, Gunja, Drenovci, Đurići, Vrbanja, Račinovci, Soljani, Strošinci.“ (S. Jukić, G. Rem 2015: 16) Poezija i metapismo u cvelferskom korpusnom sadržaju su poetološko-stilski heterogeni, a poetika proizlazi iz „ruralističkog krila socijalno angažirane književnosti krugovaša, panonističkog egzistencijalizma, postmodernističkog modela medijskog iskustva, postmodernističkog ne egzistencijalizma, kulturološko-panonističke i medijsko-panonističke provenijencije“ (S. Jukić, G. Rem 2015: 18). Metapismo donosi istraživačke tekstove i tako povećava raznolikost u cvelferskom korpusu. U ovim su tekstovima prisutne različite vrste zanimanja odnosno strukovnih orijentacija pri istraživanju – od književnoteorijskih, književnopovijesnih, lingvističkih, etno-povijesnih i kulturoloških, pa sve do kemijsko-metalurških.¹⁰ O ovoj, trećoj po redu knjizi *Cvelferice*, Petrović bilježi: „Metapismo se odlično smjestilo na kraju knjige o poeziji koja je i sama, kako sam to primijetila – poezija ne samo sjećanja i osjećaja nego i poezija pameti, a posebno krasno je da je to poezija o svijesti da je poezija“¹¹.

Četvrta je knjiga „Cvelferica, jedan je Cvelfer tjedan-dva ranije sanjao“, a proučava cvelfersku prozu. Po uzoru na prethodne knjige, ova knjiga također prati podjelu po selima odnosno „slijed je autora/tekstova unutar poglavlja, ustrojen kao implicitna hidrografija Cvelferije“ (S. Jukić, G. Rem 2015: 16). Korpus je ponovno poetološko-stilski heterogen, što je rezultat kriterija korpusnog ustroja koji ne iziskuje nikakve književnopovijesne i rodno-žanrovske zahtjeve, nego naglašava prostor i estetiku. Prisutna je još jedna podjela, a to je podjela cvelferske proze na fikcionalnu i nefikcionalnu.¹² U fikcionalnu prozu ubrajaju se kratke priče, pripovijesti i romani. Postmoderna i minimalistička proza prisutna je u djelima Krešimira i Miroslava Mićanovića i Marinka Plazibata, a proza Ante Kovača pisana je u blizini ekspresionizma i modernog objektivizma. Nakon Kovača, navodi se proza Mare Švel-Gamiršek koja predstavlja moderni objektivizam, ali donosi i

⁹ Tufekčić, Anita. Cvelferica – pismo koje brine o identitetnoj budućnosti Cvelferije : jedinstveni prikaz svih zavičajnih književnika i pjesnika cvelferskoga kraja // Knjižničarstvo 22, 1/2(2018), str. 252-259.

¹⁰ Jukić Sanja, Goran Rem. *Cvelferica, ispod sto jata vrana i između sto njiva. Poezija i metapismo*. Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 44.

¹¹ Petrović, Kata. Od Janusa Pannoniusa do Gjuke Galovića // Knjižničarstvo 22, 1/2(2018), str. 238-245.

¹² Jukić Sanja, Goran Rem. *Cvelferica, ili jedan je Cvelfer tjedan-dva ranije sanjao. Proza*. Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 17.

postmodernističke strategije. Kad je riječ o nefikcionalnoj prozi unutar cvelferskog korpusa, ona je podijeljena na žanrove. Prvi je žanr pismo u kojemu se donose epistolarni tekst Stjepana Adžića, privatna pisma Josipa Krunića i epistolarna proza Mirjane Janković. Drugi žanr predstavlja biografiju, a treći izjavu u kojoj se spominju Andrija Matić, Marko Đidara, Jakša Šestić, Matej Janković i Ivan Ćosić-Bukvin. Četvrti je žanr putopis, a odnosi se na putopisne tekstove Milana Katičića i Ante Kovača. Potom slijede žanrovi svjedočanstva, govora i publicistike.¹³ Šušnjara objašnjava:

„Tu je opet dvadesetak autora i sva sela odlično pišu svoje kreacije koje ih bilježe u trajnu kulturnu i estetsku memoriju. Tek ovako posložene, rame uz rame bez tereta kronološkog odmaka, možemo uvidjeti koliko je Cvelferija plodonosna i proznim izričajem – svako selo iznjedrilo je nekolicinu autora. Usudim se reći kako je taj mali geografski prostor kulturno sažet i nabijen, zapravo jedinstven. To ne možemo tvrditi sa sigurnošću jer je ovaj istraživački Projekt do sada jedinstven te ga nemamo s čim usporediti“¹⁴.

Peta knjiga „Cvelferica, ili su to trnci kakve samo neizvjesnost i iščekivanje mogu proizvesti“ promatra dramski tekst koji, iako manje prisutan u cvelferskoj književnosti naspram poezije i proze, svakako nosi jednaku vrijednost. Dvije su književnice koje su se prihvatile i drame kao književnog roda, te u njihov opus danas možemo ubrojiti kako poeziju i prozu, tako i dramu, a riječ je o Mari Švel-Gamiršek i Mariji Peakić-Mikuljan. Švel-Gamiršek napisala je dramski tekst „Đuka Ivanov“, koji je prvi put objavljen upravo u ovoj knjizi *Cvelferice*:

„To je i nama bilo polazište za potragu za nikada igranom ni objavljenom dramom *Đuka Ivanov*, koju smo okončali u Knjižnici Odsjeka za povijest hrvatskog kazališta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kada smo, uz pomoć stručnog osoblja na uvid dobili rukopis dramskog teksta Mare Švel-Gamiršek. Ovom prigodom po prvi puta nudimo javnosti, posebice kazališnim ravnateljima, *Đuku Ivanova, dramu u četiri čina* Mare Švel-Gamiršek, koja na tematskoj razini, otvara kompleks obitelji Ivanov koju Mara Švel-Gamiršek obrađuje u nizu svojih proznih uradaka.“ (I. Trojan, G. Rem 2015: 20)

Osim ove drame, Švel-Gamiršek pisala je i objavila tri igrokaza: „Vatra, vatra!“, „Poduzetni vatrogasci“ i „Mali vatrogasci“.¹⁵ Marija Peakić-Mikuljan obrađuje i prerađuje Kozarčevu „Tenu“ smještajući prostor drame u cvelferski kraj.¹⁶ Unutar se ove knjige smjestila i dokumentarna drama

¹³ Jukić Sanja, Goran Rem. *Cvelferica, ili jedan je Cvelfer tjedan-dva ranije sanjao. Proza*. Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 18-57.

¹⁴ Šušnjara, Sanja. *Cvelferice – Noina arka cvelferske književnosti, znanosti i culture// Knjižničarstvo 22, 1/2 (2018)* str. 246-251.

¹⁵ Trojan Ivan, Goran Rem. *Cvelferica, ili su to trnci kakve samo neizvjesnost i iščekivanje mogu proizvesti. Drama*. Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 22.

¹⁶ Trojan Ivan, Goran Rem. *Cvelferica, ili su to trnci kakve samo neizvjesnost i iščekivanje mogu proizvesti. Drama*. Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 24.

„Poplava. Svjedočenja“ u dramtizaciji Ivana Trojana. Ova drama predstavlja nastavak drame „Potop“ koja je ranije objavljena u prvoj knjizi šestoknjižja *Cvelferica*. Obje drame označuju rekonstrukciju tragičnih događaja iz 2014. godine, kada je rijeka Sava probila nasipe i poplavila sela Gunju, Rajevo Selo i Račinovce.¹⁷ Tufekčić za ovu knjigu navodi: „Rečenice *Da ne bismo zaboravili ono što je najvažnije, najbitnije i najsvetije za sve nas. I Sada na koncu, u tišini ćemo se Bogu pomoliti.* ili ...ostala nam je na koncu samo tišina. Ni kerova, ni mačka...ničeg nema – svjedoče da su pamet i osjećaj pisanja ono što treba dalje prenositi, i ono što se može prenositi.“¹⁸

Posljednja, ujedno i šesta knjiga *Cvelferice* nazvana je „Sinegdoha hrvatske književnosti, znanosti i kulture, cvelferski tekstualni korpus“, a predstavlja sveučilišni udžbenik. U njoj je predstavljena teza koja se iščitava iz samog naslova knjige, a glasi:

„Cvelferski tekstualni korpus svojom je protegnutošću u vremenu te vrsnom i stilskom raznolikošću nametnuo tezu kako ga je moguće u književnopovijesnom, poetološkom i stilskom smislu percipirati kao sinegdohu ukupne hrvatske književnosti, znanosti i kulture – bilo da je riječ o neposrednim autorskim tekstovima, bilo da je riječ o tekstovima posredovanima stručnim i znanstvenim uvidom ili o referencama na postojanje tekstova koji su nedostupni (...)“ (G. Rem 2018: 15)

Za *Sinegdohu* se može reći i da je riječ o sintezi svih prethodnih pet knjiga *Cvelferice*, budući da se u njoj ponavljaju glavne odrednice, misli i studije te tekstualni korpusi koji su već ranije predstavljeni u okviru ovih već spomenutih pet knjiga. U prvoj cjelini odnosno knjizi navodi se metodologija i postavljaju znanstvene premise na način da se uspostavlja interakcija između same knjige i uvrštenih primjera. Druga cjelina odnosi se na tradicijsko pismo, treća na poeziju i metapismo, a četvrta na prozu. U petoj cjelini javlja se pojam drame, a može se reći kako je ona arhivsko-terensko-dramatizacijska cjelina jer je obuhvatila i ukomponirala rezultate arhivskih istraživanja rekonstruirajući i dodajući elemente dramatizacije u dokumentarne drame.¹⁹ Nakon svake pojedine cjeline, slijedi dio s pitanjima. Petrović o ovoj knjizi piše: „Ovdje se nalazi i uvodni sastavak ukupnoga autora projekta Gorana Rema, koji povezuje sve niti ukupnoga niza pa nam to sintetično i analitično te fenomeniki razvijeno i znanstveno strogo i interdisciplinarno, znanstvenopopularno, približava sveukupnu Priču.“²⁰

¹⁷ Trojan Ivan, Goran Rem. *Cvelferica, ili su to trnci kakve samo neizvjesnost i iščekivanje mogu proizvesti. Drama.* Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015. str. 18.

¹⁸ Tufekčić, Anita. *Cvelferica – pismo koje brine o identitetnoj budućnosti Cvelferije : jedinstveni prikaz svih zavičajnih književnika i pjesnika cvelferskoga kraja // Knjižničarstvo 22, 1/2(2018), str. 252-259.*

¹⁹ Jukić Sanja, Goran Rem, Ružica Pšihistal, Ivan Trojan. *Sinegdoha hrvatske književnosti, znanosti i kulture, cvelferski tekstualni korpus*, Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek, 2018. str. 21-22.

²⁰ Petrović, Kata. *Od Janusa Pannoniusa do Gjuke Galovića // Knjižničarstvo 22, 1/2(2018), str. 238-245.*

Kroz cijelo šestoknjižje može se primijetiti stotinjak stranica na kojima su cijelom dužinom i širinom otisnute fotografije. Ovo su tzv. stop snimke odnosno inserti iz filma *Voda* koji predstavlja produkt grupe SKIG, a nastao je pod redateljskom palicom Josipa Krunića. O ovim stop-snimkama progovara Kata Petrović rekavši kako su one postavljene „kao ritam neobičnoga i dinamično modernoga stripa koji nam se ubrzan vrti kao davna dječja crtalica na rubu školskih bilježnica pa nas raduje kad vidimo pokret, kretanje, od Rada prema Stvaranju.“ (Petrović, prema S. Jukić, G. Rem, R. Pšihistal, I. Trojan 2018: 258)

3. Marijan Ivacić

Književno je stvaralaštvo Marijana Ivacića, rođenog Drenovčanina i Cvelfera, iako gotovo pa anonimno te skromno, bitno za cvelfersku književnu povijest i tradiciju. O njegovu životu ne postoji mnogo zapisa, ali postoji obiteljska predaja koja će u ovom radu predstavljati usmeni dio književnosti. Kada je riječ o njegovu književnom opusu, poznato je da je napisao dvije pripovijetke i jedan pjesnički tekst. Osim toga, napisao je i privatno pismo svojoj obitelji u kojemu do izražaja dolazi njegova sklonost prema pjesničkom izražavanju i stvaranju: „I opet vas posjetila ona užasna žena sa šupljim očima i kosom o ramenu. Došla da zagrlji našu Anku malo ćudljivu, ali dobru curicu, došla na mjesto momka, došla kao prosac, zaručnik i mladoženja, došla i vjenčala se za vječnost“²¹

3.1 Biografija Marijana Ivacića

Marijan Ivacić rođen je 3. 9. 1903. u Drenovcima. Prema kazivačici Ivanki Komesarović Krčelić, Ivacić je bio obrazovan i rječit, a pripadao je staroj drenovačkoj šokačkoj obitelji Ivacić-Matkovi:

„Marijan Ivacić, po selu su ga zvali Marijan Matkov, rođen je 1903. godine u Drenovcima u staroj praužitičkoj zadruzi Ivacić-Matkovi. Marijan je bio brat moga djeda. Završio je pučku školu u Drenovcima, zatim u Vinkovcima klasičnu gimnaziju i poslije toga odlazi na studije u Beč. Tamo je studirao arhitekturu. Po završetku studija nije mogao naći posao (...). On odlazi u Beograd gdje se zapošljava u nekakvom arhitektonskom birou. Iza njega stoji dosta radova, dosta projekata, osvajao je kojekakve nagrade. U Beogradu ostaje do 1940., tamo se i oženio. Baš u ruci držim izdanje iz 1940. godine, to je umjetnički pregled, izdanje Muzeja kneza Pavla. On je u tome njihovom časopisu napisao rad na temu *Beogradski izlozi* i potpisao se kao arhitekt Marijan Ivacić. Bio je jako rječit. To što ja sad govorim manje je više usmena predaja od mojih. Pisao je pripovijetke, pjesme... U obitelji posjedujemo jedno njegovo pismo gdje on iz Beča se javlja jer je saznao da je umrla sestra Anka. U tom pismu on slikovito izražava sućut obitelji i žali za nekim propuštenim situacijama u vezi te svoje sestre. Bio je, što se tiče pisanja, majstor. (...) 1940. dolazi u Zagreb, sa svojom obitelji se seli. Tu ostaje do 1945. gdje emigrira za Argentinu. On se tu i tamo javio iz Argentine obitelji, ali nikome nije jasno bilo jasno gdje je on, šta je on, u šta se upetljao i zašto je emigrirao. Znam samo priču da se družio sa kremom beogradskom, s tim arhitektima koji su bili krema beogradskog društva i da je radio

²¹ Ivacić, Marijan. Pismo Mati Ivaciću. 2. travnja 1920. iz obiteljske ostavštine, pročitano 6. rujna 2021.

za nekakav arhitektonski biro. Sve što je radio potpisivao je pod tuđim imenom tako da puno toga njegovoga se ne zna. Jedino znam da je nekakva zgrada Seljačkog poljoprivrednog društva njegov projekt, da je u Sofiji nešto projektirao... Čak mislim da je željeznički kolodvor. Osvojio je nekakvu nagradu 1936. ili 1937. u Parizu na izložbi... Jugoslavenski paviljon je osvojio nagradu ,a on je bio projektant. Uz sav taj svoj posao imao je tu nekakvu žicu, talent za pisanje.

Za Marijanov pseudonim Male Matkov, Komesarović Krčelić objašnjava: „Drenovčani za Marijana kažu Male, a pošto je iz zadruge Matkove znači Male Matkov, to mu je bio pseudonim. On i je cijeli život bio Male Matkov.“

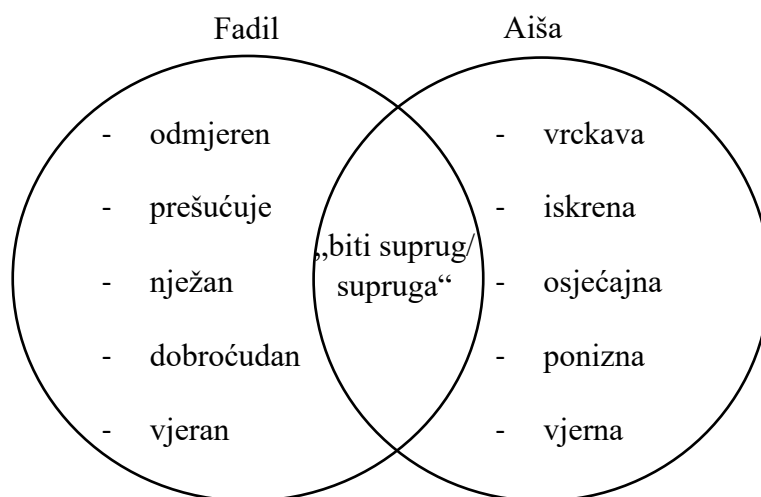
3.2 Djelo *Mujezin*

Pod pseudonimom Male Matkov, Ivacić 1936. godine objavljuje djelo odnosno lirsku novelu *Mujezin*. Ovo djelo nije strogo vezano za Cvelferiju i njene stanovnike, već za njihove susjede u Bosni i Hercegovini. Prema kazivačici Komesarović Krčelić, Ivacić je inspiraciju za ovo djelo pronašao posjećujući svoju sestru u Gradačac: „Sestra njegova je bila udana u Gradačac i kao đak, student, često ju je posjećivao u Bosni. Mislim, bar su mi rekli, da se tu susreo s tim muslimanima, hodžom.. Od tud je ta priča, a mašta je tu puno.. Fikcija.“

Mujezin opisuje dio života muslimanske djevojke Aiše odnosno njeno zaljubljanje u Fadila. Poput Shakespearove Julie, tako se i Aišina ljubav prema Fadilu čini nesretnom. Opisuje se muslimanska kultura uz mnoštvo turcizama: „Kad je Aiša odrasla, kuća se napunila džumbusom. Smijeh zvonio kao ciganske dahire, a riječi praskale kao zrele lubenice... Na pendžerima drhću zarovi, a lišće na jasnimu samo titra, treperi... Hava miriše, boje se igraju po zidu...“ (Ivacić, 1936: 79). Kako bi se što bolje analiziralo i likove, ali i samo djelo, treba ih promatrati pomoću narativnih figura. U knjizi *Tumačenje romana* Gajo Peleš spominje pojam narativnih figura: „...izričaj *narativna figura* odnosi (se) na svaku izdvojenu i determiniranu značenjsku jedinicu pripovjednog svijeta“ (Peleš, 1999: 223). Također, on razlikuje tri vrste narativnih figura koje su u hijerarhijskom odnosu: „Za mene se pojedinačnosti pripovjednog teksta uspostavljaju kao tri vrste narativnih figura: *narativne figure osobnosti*, *narativne figure skupnosti* i *narativne figure opstojanja*“ (Peleš, 1999: 222). Narativne figure još nose i nazive *psihem*, *sociem* i *ontem*, označavajući točno ono što Peleš nabraja kada govori o podjeli narativnih figura. Psihem je, prema Pelešu, najobrađenija narativna figura koja proučava karakter odnosno osobnost pojedinog lika. Peleš tvrdi da je karakter „zapravo konstrukt, koji čitatelj sastavlja s pomoću različitih naznaka

(indikacija) rasutih u tekstu. (...) Kroz fiktivnu radnju lik se popunjava različitim pridjevima (glagolima i atributima)“ (Peleš, 1999: 230-231). Uvodi se pojam *svojstvo* odnosno prema Chatmanu „pripovjedni pridjev“ koji, kada se nađe u skupu predstavlja „vertikalni niz koji presijeca sintagmatski događajni lanac“ (Peleš, 1999: 231). Nadalje, Peleš navodi: „Radnja zahtijeva određena svojstva i ukoliko se ne nalaze, uvode se nova koja su neophodna za tvorbu događaja. Događaji su postavljeni vodoravno, od ranijega prema kasnijem, a svojstva su nad vremenskim rasporedom događaja“ (Peleš, 1999: 231-232). Što se tiče određivanja psihemske narativne figure, Peleš tvrdi da ona u svojoj dominantni ima attribute osobnosti te objašnjava što predstavlja pojava osobnog imena u tekstu: „U tome značenjskom sklopu koji čini narativnu figuru, prevladavaju (...) *psihemi* ili sastavnice ili svojstva osobnosti. Kad se kao jezgra značenjskog svežnja pojavljuje osobno ime, (...) uspostavlja se središnjica značenjskog snopa narativne figure. Ime je ona dominantna koja određuje tu figuru, izdvojivši je kao pojedinačnost“ (Peleš, 1999:236-237).

Analizirajući Ivacićevu pripovijetku *Mujezin*, promatra se odnos lika Aiše i Fadila (Slika 1.). Oni su supružnici, a osim ove sastavnice, dijele i mnoge druge. Fadil je lik koji je odmjeran, dok je Aiša vrcakava i spremna na šalu. Ona je iskrena i ovu svoju vrlinu dokazuje Fadilu kad mu govori o mujezinu u kojega je zaljubljena, iako je u braku s Fadilom. Fadil prešućuje činjenicu da je on taj mujezin u kojega je Aiša zaljubljena, što ga čini manje iskrenim u odnosu na Aišu. Nadalje, Aiša je osjećajna djevojka koja ne prestaje maštati o mujezinu čiji ju je glas osvojio te ga sluša s *pendžera* svoje sobe. Kada Fadil shvati da ga je Aiša napokon prepoznala, brzo joj prilazi te ju strpljivo i nježno promatra: „Fadil strči u avliju i namah skoči gore, k njoj. Šutke se spusti kraj nje na mindere...“ (Ivacić, 1936: 82). Također, Aiša ponizno prihvaća dogovoreni brak s Fadilom, ne znajući da se radi o njezinom mujezinu, a Fadil je dobroćudan te se brine o Aiši, iako joj ne priznaje odmah istinu. Oboje su vjerni jedno drugome što ih i čini pozitivnim likovima.

Slika 1. Opreka i sumogućnost psihemskih narativnih figura „Fadil“ i „Aiša“ u pripovijetci *Mujezin*

Sociemska narativna figura, odnosno *sociem* prema Pelešu predstavlja hijerarhijski višu narativnu figuru od psihema: „Ona ima kao jezgru svoga semantičkog polja ime neke skupine: obitelji (...), društvenog razreda (...), društveni krug (...). Sociemska narativna figura tvori se od semantičkih čestica ili semema koji pripadaju različitim psihemskim figurama“ (Peleš, 1999: 246). Peleš objašnjava kako se na ovaj način pojedine jedinice osobnosti uklapaju u sociem te da neka figura niže semantičke razine može dijeliti neke sastavnice s jedinicama istoga niza ili više razine (Peleš, 1999: 246). Nadalje, Peleš ističe: „Sociemska figura može imati, gledajući iz perspektive društvenih grupa, različite tipove udruživanja, od rodbinskih, etničkih do gospodarstvenih i ideoloških“ (Peleš, 1999: 249). Bez sociemske figure, tvrdi Peleš, ne mogu se raspoznati društvene pojedinačnosti teksta: „Neuspostavljanjem sociemskih figura nećemo, prvo, raspoznati društvene pojedinačnosti teksta i predstavljenu socijalnu sliku, te, drugo, ne raspoložujući s takvim značenjskim jedinicama romana nećemo moći usporediti ili označiti onu zbilju u kojoj mi jesmo, ili onu koja nam je prethodila“ (Peleš, 1999: 253).

Kada je riječ o pripovijetci *Mujezin*, sociemska se struktura može analizirati kroz lik Aiše (Slika 2.). Aišinu obitelj čine otac, majka i djed, a drugu kategoriju čini njezin muž Fadil. Aiša voli i poštuje svoje roditelje, imaju zdrav odnos te ih Aiša ponekad testira smišljajući razne smicalice, ali ništa zlonamjerno. Ona zbija šale sa svojim ocem:

„Spusti se tako pred oca, pa ga uhvati za bradu i drmusa:

- ... da se ti, babo, nješto pomladiš, našla bih ti ja djevojku... Znaš, što bih ti dijete našla...

- ... bježi, mangupčino jedna! ... Neimaš ti s kime da se šenlučiš, već sa mnom!... mutvak, tamo materi, pa s njom šegu tjeraj...

- ... eh, majki sam već izabrala djedu, - vrišti Aiša i bježi, tobož, od majkine ruke...“ (Ivacić, 1936: 79).

Isto radi i svojoj majci: „Cijele je dane tako... Sakrije đegod tepsiju, a kad majka ne može da nađe i kad počne da se ljuti, ona da umre od smijeha...“ (Ivacić, 1936: 79). S majkom je bliska, pa joj se često žali: „Kada je prvi puta učio, Aiša je primijetila samo, da nema njenog djeda Ali-efendije i bilo joj žao... I majci se potužila... A iz dana u dan bivala sve mirnija i šutljivija i sve više slušala glas sa munare...“ (Ivacić, 1936: 80). Kada su joj roditelji dogovorili brak s Fadilom, iako je bila zaljubljena u mujezina, nije se usprotivila iz poštovanja prema roditeljima: „... Aišu obećali... Morala je da se uda... morala je, jer je babo tako htio...“ (Ivacić, 1936: 81). Aišina privrženost roditeljima prikazuje se u dijelu kada odlazi k njima u posjet sa svojim suprugom: „Prošlo je kojih mjesec dana... Poželjela je da vidi majku... i babu... Otišli su k njima na par dana...“ (Ivacić, 1936: 81). Aiša jednako voli i svog djeda Ali-efendiju s kime također zbija šale:

„Dođe im ponekad Ali-efendija, stari mujezin, na akšamluk. Čim on uđe u avliju, a ona pred njega... spusti glas duboko, dublje već onaj potok, što teče kroz njihovu baštu...“

- ... Allah...

- ... tebe ću ja jednom na munaru... pa da te čujem! ...

- ... kako možeš djede, onako debelo pjevati? ... Pričao mi, znaš, babo o starim turskim trešnjovim topovima... Pa kad ti gore ezan zaučiš, meni namah na um pane trešnjov top... Allah da prosti! ...

- ... ej, alčaće, đe nijesi moja...

- ... buu... - oponaša Aiša top i grohota, previja se... Pusta vedrina...“ (Ivacić, 1936: 79-90)

Kada je riječ o njezinu suprugu Fadilu, Aiša, iako je zaljubljena u mujezina koga nikada nije ni ugledala, zavoli Fadila te mu jednom prilikom govori o svojoj zaljubljenosti u mujezina:

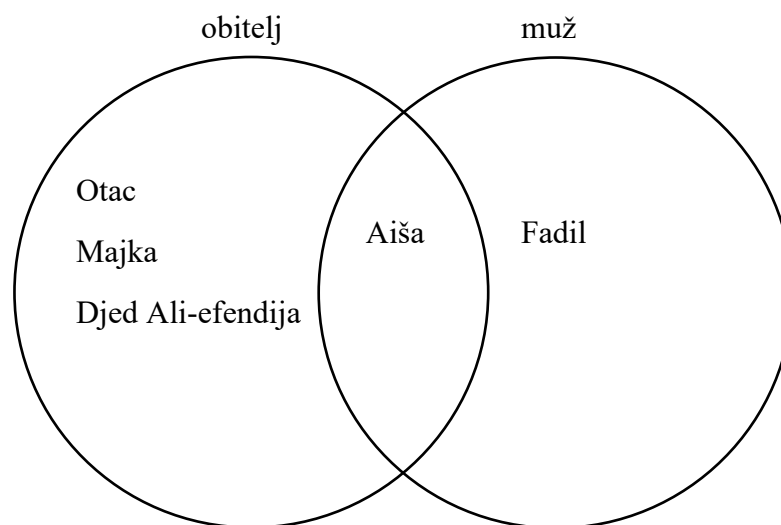
„... jesam li ikog voljela do tebe?!... Reći ću ti sve, sve! Al' neću da mi budeš ljubomorani... je li, da nećeš... poljubi me! ... Vidiš, kad bih sjela kraj pendžera i slušala onog mujezina sa naše džamije, bilo mi je nekako, kao da sam zaljubljena... Osjećala sam nekako slično ovome, što sad osjećam za tebe... Najčudnije mi je bilo za akšama: sutonje se razlije... a on zauči... široko... daleko... do kraja moje duše...“ (Ivacić, 1936: 81).

Nakon što Fadil ode „učiti“ odnosno moliti, Aiša se povuče u svoju sobu: „U tim mutnim mislima popne se ona gore u sobu... Kao grijeh joj se činilo to, što hoće da se prisjeća... al' ne mogaše odoliti. Sjela je kraj pendžera... Činilo joj se, da se u njoj sudariše dvije ljubavi, kao dvije lokomotive... tako joj je bilo teško“ (Ivacić, 1936: 82).

Aiša tumači Fadilov odlazak na „učenje“ kao ljubomoru:

„Fadil ode da uči... Zna ona: to je muškarački ponos, muškost. Ne može on dozvoliti, da u njenim mislima i srcu bude, makar samo prstom neko drugi. Eto, zato je i otišao da uči... jer zna kako ju je zanosio onaj glas... Fadil joj se učini unaprijed čisto smiješan i bi joj gorko... kao da je uzela pelina u usta... Ta, jedan je samo, koji onako zove... jedan... i nikada ga možda neće više čuti...“ (Ivacić, 1936: 82).

Kada je shvatila da je mujezin u koga je zaljubljena upravo njen suprug Fadil, Aiša se rasplakala od sreće: „Aiša protrnu, zadrhta... zbuni se... Sve se zavrti oko nje... On je to... njen Fadil... on je onaj, kog je željkovala... (...) Kad je Fadil silazio sa munare, pogleda na ono usko malo pendžerče, kroz koje ju je prvi puta slučajno zapazio: Aiša sjedi kraj pendžera... niz ono drago, nasmijano lice klize dvije suze...“ (Ivacić, 1936: 82).

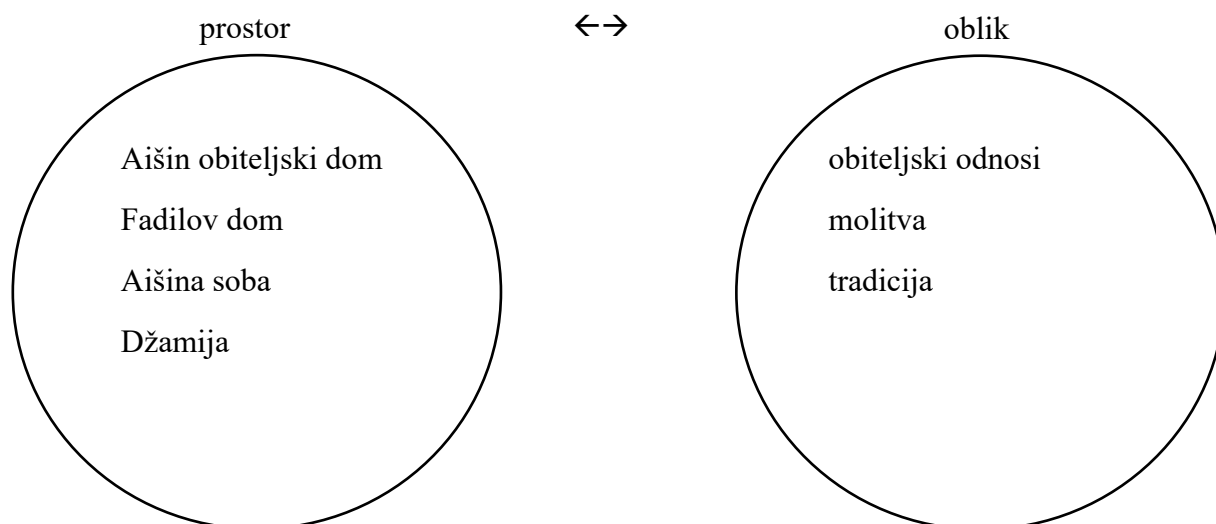

Slika 2. Psihemska narativna figura „Aiša“ dijeli sastavnice s dvije sociemske figure: „obitelj“ i „muž“

Ontemska je narativna figura posljednja figura koju Peleš nabraja, a za nju kaže kako je ona hijerarhijski najviša figura te da se u nju uključuju sociemska i njoj podređena psihemska narativna figura. On ističe: „Atributi psihemske i sociemske razine ulaze u značenjsko polje ontemske figure i tako neke značenjske jedinice dviju nižih ravni dijele svoje sastavnice s ontemskom figurom“ (Peleš, 1999: 254). Nadalje, Peleš objašnjava kako ono što se u suvremenoj

terminologiji naziva općom temom djela odnosno „konkretnom univerzalijom“, on imenuje ontomom. Kada je riječ o određivanju ontemskih figura, Peleš opisuje povezanost ontema sa psihomom i sociomom: „Sociemska je figura bliža ontemskoj i s njome neposrednije dijeli svoje attribute. One, uostalom, nastaju svojevrsnim uopćavanjem figura najniže semantičke razine – psihemske. Zato su kategorije predmeta, vremena, prostora i sličnih pojedinačnosti, koje obično čine kontekst (...) iskazane u sociemskim i ontemskim figurama“ (Peleš, 1999: 256). O važnosti i ulozi ontema Peleš zaključuje: „Bez ontemske figure mi nismo u stanju rekonstruirati književni mogući svijet, jer nam ostaju nedohvatljivima sve one jedinice kojima se predstavljaju kategorije opstojanja“ (Peleš, 1999: 257).

Ontemsku narativnu figuru u pripovijetci *Mujezin* čine strukture prostora i oblika (Slika 3.). Ulogu prostora u ovoj pripovijetci najprije donosi lokacija Aišinog obiteljskog doma. Ovdje Aiša raste i sazrijeva u djevojku spremnu za udaju. Unutar ove lokacije nalazi se još jedna, a to je Aišina soba odakle Aiša s prozora gleda na džamiju i sluša mujezinov glas te se zaljubljuje. Iduća je lokacija Fadilov dom u koji se Aiša seli nakon udaje za Fadila: „Odveo ju Fadil u drugu varoš... Tamo je on živio sa svojom starom majkom.... Kuća im zaklonjena, duboko u bašti, u cvijeću, u zatišju... I njihovi mladi dani bili zaklonjeni, u cvijeću, u zatišju...“ (Ivacić, 1936: 81). Ulogu oblika donose obiteljski odnosi u Aišinoj obitelji. Riječ je o zdravim i zrelim odnosima u kojima se nalazi i mnogo međusobnog poštovanja. Jedino što se nalazi iznad obiteljskih odnosa je tradicija, koje se svi strogo drže i cijene. Tako Aiša prihvaća odluku njezinih roditelja da se uda za Fadila, iako je zaljubljena u mujezina. Drži se i do vjere odnosno molitve koju Aiša pažljivo sluša s prozora svoje sobe. Odluke i osjećaje analizira razmišljajući koliko su prikladni i ispravni s vjerske i moralne strane.

Slika 3. Temeljna ontenska opreka između figura „prostor“ i „oblik“ u pripovijetci *Mujezin*

3.3 Djelo *Kobna ljubav*

Ivacićeva druga pripovijetka naslova *Kobna ljubav* djelo je nastalo prema istinitom događaju, sudeći po podnaslovu koji se nalazi na samom početku teksta. Za razliku od prethodne pripovijetke *Mujezin*, ova je pripovijetka direktno vezana za Cvelferiju, osobito za sela Račinovci i Đurići: „Između sela Đ. i R. pružila se zidana cesta. Kraj te ceste, nedaleko selo R. odmah na rubu njive, čami usamljen, zapušten neoplakan grob“ (Ivacić, 1936: 167). *Kobna ljubav* opisuje živote dvojice braće Tunje i Rajka. Kao dječaci, ostali su bez oca, a za njih se brinula njihova majka. Živjeli su skromno u trošnoj kućici: „U selu R. bila je sirota udovica... U malom jednom sokačiću imala malu kućicu. Stakla na prozorima izlijepljena, a perdeta u avliji izrešetana i oporena. Nad kućom se natkrilio stari granat orah, jedini čuvar svoje male sirotinje. Na avliji ničega. Samo zelena trava bila gusta, bujna, ljepša nego ona po bogataškim avlijama...“ (Ivacić, 1936: 167). Kada odrastu, Rajko i Tunja se zaposle kao govedari i svoj posao odrađuju bez mane:

„Tunja i Rajko nisu nikada zajedno išli u selo. Uvijek je jedan morao ostati kod kolebe, kod goveda. Goveda su bila na njihovoj brizi, a oni su znali šta im je dužnost. A nisu ni volili, da im se drugi miješa u poslove. Nitko im nije znao srediti po volji, nitko kao oni... I zato su Lončarevi njima sve drugo pustili na volju. Nikada ih nitko nije upitao, gdje je koji bio taj i taj dan, to i to večer... Grjehota bi bilo i upitati, kad je na njihovom stanu red kao u crkvi...“ (Ivacić, 1936: 160).

Psihemska narativna figura u ovoj je pripovijetci prikazana kroz likove Tunje i Rajka (Slika 4.). Braća blizanci, osim izgleda dijele i neke osobine. Tako su obojica vrijedni i dobri radnici, od

malih nogu: „A dječaci bili dobri. Nikada Lončareve svinje nisu bile u šteti, niti bi im se krmača pojalovala. Nikada im ni zrno kukuruzno nije pofalilo“ (Ivacić, 1936: 158). Znali su se i Tunja i Rajko našaliti:

„Izađu oni na Široku baru, a pred njima se raspe četrdesetisedmero goveda, kao čorda... Stanu obadvojica do kukuruza, pa se šale i zadirkivaju:

- Ubošće te zec – viče Tunja Rajku. A kad se Rajko okrene iz kukuruza istrči Korića šarov... Malo poslije vraća Rajko Tunji milo za drago:

- Pazi, Tunjo, uješće te cura!

Okrene se Tunja, a baba Verka Smiljanova bere grah po kukuružu...“ (Ivacić, 1936: 159).

Braća su bila poznata po svojoj pjesmi i veselju: „Rijetko su oni bivali zajedno. A kad budu o Uskrsu ili o vašaru, svijet se samo okreće za njima... I ne razaznaju koje je koji. One cure koje su znale bile kao sretne,... dičile se time što znaju, koje je Tunja, a koje Rajko... Volilo ih selo... Bili momci umiljati i za svašta stvoreni... Pošaliti se, poirati, popjevati... I cure su sanjale o njima...“ (Ivacić, 1936: 159). Prva razlika koja se ističe kod ove braće je Tunjina nestrpljivost, odnosno Rajkova strpljivost. Nakon što se obojica zaljube, mijenjaju svoje raspoloženje te postaju zamišljeni, tihi i ozbiljni. I Tunja i Rajko primjećuju ovu promjenu jedan kod drugoga, ali Tunja je prvi koji progovara:

„Nitko nije znao šta je na stvari... Znali su samo oni... Znao je svaki za sebe... Svaki je osjećao, da onog drugog taru isti jadi... Ali nikada nisu o tome govorili...

Jednoga dana Tunja više nije mogao izdržati. Polako je išao kraj goveda i sve se više približavao Rajku. I onda mu onako sa štapa dobaci pola stidljivo, a pola šaljivo:

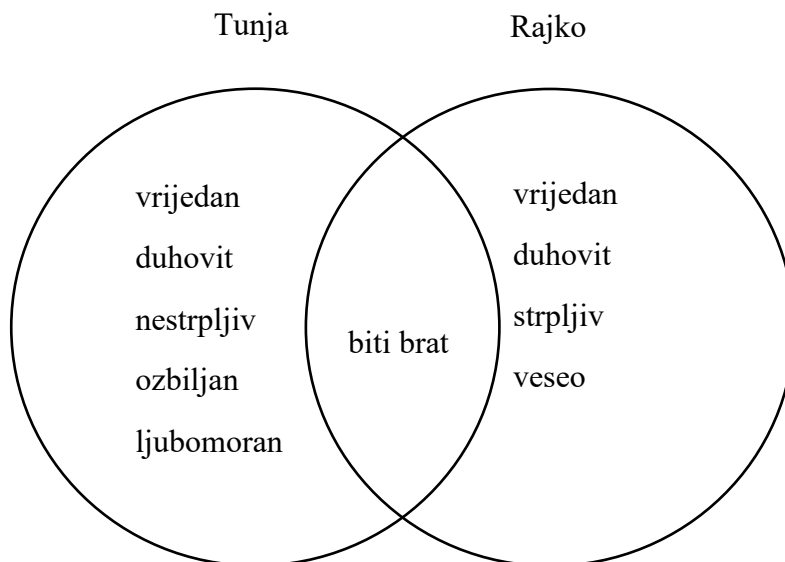
- Je l', Rajko,... a kako joj ime?...“ (Ivacić, 1936: 161).

Ono što ih je najviše razlikovalo bila je Tunjina ljubomora. Kada ugleda djevojku u koju je zaljubljen s drugim, izgubi razum i napada muškarca, ne znajući da napada svog brata Rajka:

„(...) Tunja je zastao... srce mu se uzbunilo... Stao je, gledao i osluškivao... Je li moguće?... Kraj nje sjedi neko drugi... Sasvim je kraj nje... Ona mu namješta i miluje kosu... baš ko i njemu... Tunja drhće... Primiče im se bliže... Oni su mu okrenuti leđima pa ga ne vide... Čuje, razabire njen glas:

- ... a uveče jedva čekam, da se smrači... da dođeš... da te vidim...

Srce mu udari još žešće... Isto tako ona njemu govori... Obuze ga neka vrtoglavica i mrak... Ruka mu segnu u džep i čvrsto stisnu nož... Poleti bezglavo i udari nožem iza leđa...“ (Ivacić, 1936: 162).

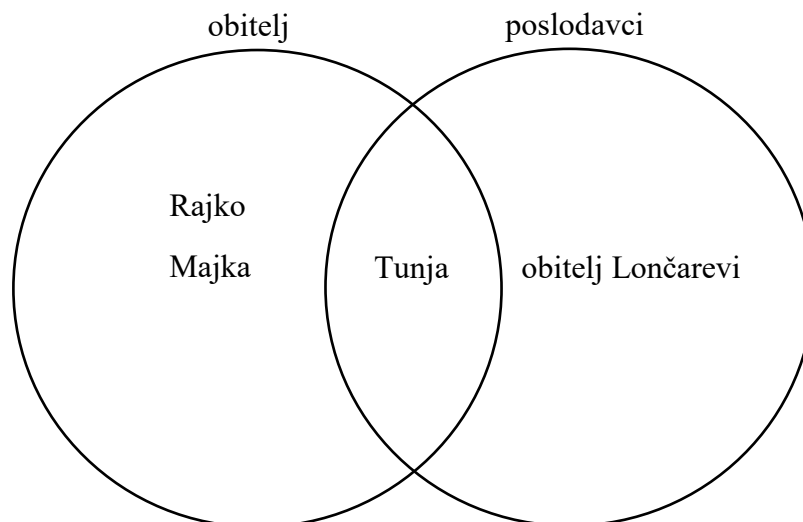

Slika 4. Opreka i sumogućnost psihemskih narativnih figura „Tunja“ i „Rajko“ u pripovijetci *Kobna ljubav*

Sociemska je narativna figura u ovoj pripovijetci analizirana kroz lik Tunje (Slika 5.). Tunjinu obitelj čine majka i brat Rajko. Majka je postala udovica te se sama brinula za svoju dvojicu sinova: „Kad ona pođe kome u nadnicu povede i njih. A kome će da ih ostavi?... Njih su troje sami na svijetu...“ (Ivacić, 1936: 158). Nije joj bilo lako, ali voljela je svoju djecu više od ičega: „Teško joj je bilo, kad u selu čuje, da je ovaj ili onaj tako govorio... Bilo joj teško, ali je morala trpjeti. Izmicala je tome koliko je mogla: Išla je onima koji joj nisu prigovarali... Volila je tako da radi kod Lončarevi. To je bila familija drugačija od svih familija u selu...“ (Ivacić, 1936: 158). Jedva je čekala da joj sinovi odrastu kako ne bi morala sve sama raditi i brinuti se. Kao dječaci, Tunja i Rajko su bili nestašni, ali njihova je majka imala strpljenja i za takve situacije:

„Preko cijele nedjelje bi radila u nadnici... A u nedjelju ispekla listarića, svrtonjaka ili pite, pa metne u torbu i ode na Lončarev stan. Tamo pod stanom, na bari kod svinja čekaju je njeni momčići. Vide oni nju izdaleka, pa se, lopovi mali, sakriju u žito i onda najedamput iznenada banu pred nju. Ili je Rajko sam dočeka, a kad ona upita za Tunju, on joj kaže, da je Tunja bolestan i da leži u krevetu... A kad ona onako zabrinuta požuri kolebi, Tunja se prišulja iza leđa i povuče ju za torbu... Oni se smiju, a ona ih najprije kara, a onda ih miluje po glavi i ljubi ih jednog pa drugog...“ (Ivacić, 1936: 158).

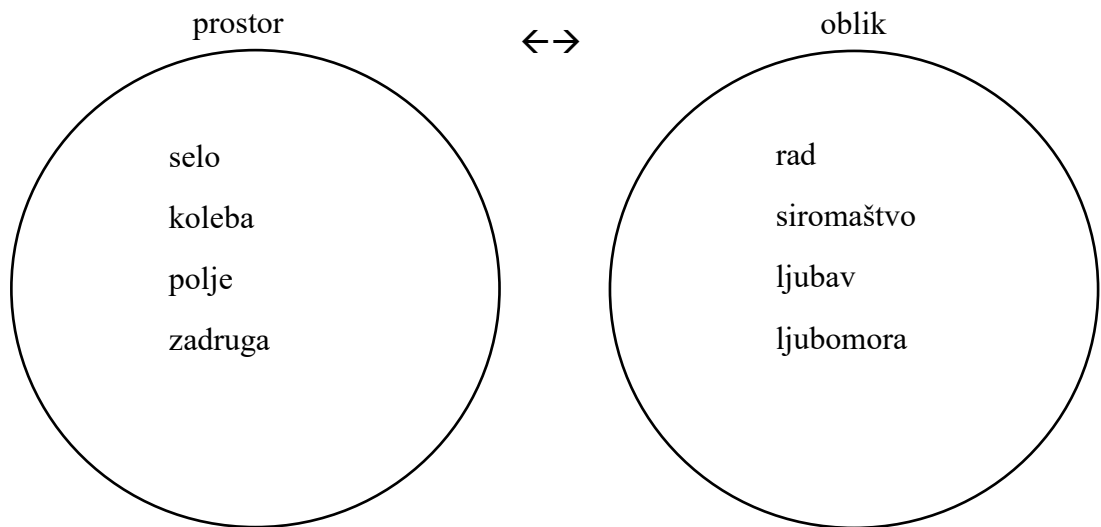
Nakon Tunjine i Rajkove tragične smrti, njihova majka od tuge izgubi razum: „Majka im izgubila pamet... Hodala je po selu musava i raščupana. Kupila dronjke i kojekako drveće i sve nosila na grob. Govorila, kako će tamo napraviti kućicu, pa će biti sretni ona i njena djeca...“ (Ivacić, 1936: 163). Nakon obitelji, drugu kategoriju ove strukture čini Tunjini poslodavci, odnosno obitelj Lončarevi. Oni su cijenili Tunju i Rajka: „A Lončarevi ljudi uviđavni pa znali cijeliti svoje male svinjare. Nisu ih ni držali kao sluge, već gotovo onako kako bi držali svoju rođenu djecu. I majku im pomagali, kad je ustrebalo...“ (Ivacić, 1936: 158). U selu se pričalo kako bi Tunja i Rajko mogli postati Lončarevi zetovi jer Lončarevi nisu imali muške djece, a trebalo je osnažiti zadrugu: „Zato nikoga nisu čudila ta govorkanja, zato su to ljudi i primali kao gotovu stvar... Zato svijet Rajka i Tunju i nije smatrao i gledao kao sluge, već kao Lončareve momke, kao rođene Lončareve sinove...“ (Ivacić, 1936: 160).

Slika 5. Psihemska narativna figura „Tunja“ dijeli sastavnice s dvije sociemske figure: „obitelj“ i „poslodavci“

Kada je riječ o ontenskoj narativnoj figuri, ona je u ovom djelu prikazana strukturama prostora i oblika. Prostor u ovoj pripovijetci čini *koleba* Tunje i Rajka i njihove majke, selo R. odnosno Račinovci, polja na kojima Tunja i Rajko čuvaju goveda te zadruga odnosno kuća Lončarevi. Jedan od oblika koji uvelike utječe na likove Tunje i Rajka je siromaštvo u kojemu su rođeni i rasli. Majka im je rano postala udovica i morala se sama brinuti o njima. Živjeli su u trošnoj kući odnosno *kolebi*, a od malih nogu bili su vrijedni. Rad je idući oblik koji bitno utječe na živote ovih dvaju likova, oni se radom spašavaju gladi i nikada im nije bio mrzak. Nadalje, obojica se gotovo pa u isto vrijeme zaljubljuju u djevojku, ne znajući da su i jedan i drugi

zaljubljeni u istu djevojku. Naposljetku, Tunja iz ljubomore ubija svoga brata, ponovno ne znajući da je to njegov brat.

Slika 6. Temeljna ontenska opreka između figura „prostor“ i „oblik“ u pripovijetci *Kobna ljubav*

3.4 Pjesnički tekst *U bjesnilu pomamne krvi*

Zasad jedini poznati pjesnički tekst Marijana Ivacića je tekst *U bjesnilu pomamne krvi*. Pjesma je napisana 15. travnja 1922. godine, a pronašao ju je Ivica Ćosić Bukvin. Kako još nigdje nije službeno objavljena, promatra se predložak iz Worda.

Stilski gledano, ova pjesma sastoji se od tri strofe odnosno redom sestine, kvintine i katrena. Stihovi su nejednake duljine, a rima je isprekidana: „Kukunješće mi sviraj, gudalo bijedno,/ da nogama lupam parkete bijesno!/ Danas mi vrije u duši oganj/ i vihor tijelom vitla po krvi,/ danas bi' lupo, danas bi psovo/ danas bi sve u ništa da smrvim.“ (Ivacić, 1922: 1-6). Subjekt se u ovom pjesničkom tekstu ljuti, on čezne za poznatim slavonskim zvukom tamburice, osobito za kolom kukunješćem. U subjektu se gomilaju osjećaji, njegova slavonska krv vrije, toliko je silno željan svoga doma i svoje Slavonije da ima osjećaj kao da u njemu sve gori i divlja. Subjekt je nezadovoljan okruženjem u kojem se trenutno nalazi: „A ona bijedna, mlitava svirka,/ što tijelo k tijelu griješno previja,/ i draže se grudi i noga se dirka/ i žena se mrtva od strasti svija;/ O mlitava je takva i griješna svirka!“ (Ivacić, 1922: 7-11). On se ne nalazi u svom voljenom rodnom kraju, u svojoj Slavoniji, nego je u stranom svijetu, gdje se plešu plesovi kao što su npr. tango ili valcer. Ovo smeta subjektu jer ga podsjeća na činjenicu da je u tuđini, daleko od svoje domovine. Subjekt

nastavlja čeznuti za slavonskim melosom i ponovno gundā gudaću: „Kukunješće mi reži, gudalo jadro/ da lupam, mrvim i skačem bijesno,/ danas mi vitla vihor po krvi,/ danas je meni u meni tijesno!“ (Ivacić, 1922: 12-15). Naslov ovog pjesničkog teksta upućuje na subjektovo stanje – bijesan je, nostalgican, žudi za domovinom, dosta mu je užtogljenosti društva kojim je okružen. On želi ponovno osjetiti slavonsku toplinu i srčanost.

4. Zaključak

Pregledom šestoknjižja *Cvelferica* i analizom dvaju pripovijedaka Marijana Ivacića te njegove pjesme *U bjesnilu pomamne krvi*, može se zaključiti kako je riječ o novootkrivenom i vrijednom cvelferskom književnom korpusu, ali i književniku. U njegovim pripovijetkama nalazi se mnoštvo turcizama, što je dokaz višestoljetnog utjecaja turskog jezika na hrvatski jezik i kulturu, ali i narod. U pripovijetci *Mujezin* opisuje se život i zaljubljivanje muslimanske djevojke Aiše, što je utjecaj običaja i kulture susjedne BiH. Pripovijetka *Kobna ljubav* opisuje radnju smještenu u samoj Cvelferiji, odnosno u selima Račinovci i Đurići, a glavni likovi su braća blizanci Tunja i Rajko koji se zaljubljuju u istu djevojku i tragično pogibaju. Pjesnički tekst *U bjesnilu pomamne krvi* bavi se opisivanjem subjektove čežnje za slavonskom rodnom grudom i glazbom te veselim plesom odnosno kolom. Dok bi pripovijetke svoje mjesto mogle pronaći u novijem izdanju *Cvelferice* koja obuhvaća prozna djela, pjesnički tekst mogao bi se uvrstiti u knjigu *Cvelferica, ispod sto jata vrana i između sto njiva. Poezija i metapismo*.

5. Literatura

Predmetna

Ivacić, Marijan. *Mujezin i Kobna ljubav u Narodni Kalendar Čiče Grge Grgina iz Grginaca*. Naklada „Hrvatskog lista“, Osijek, 1936.

Ivacić, Marijan. Pismo Mati Ivaciću. 2. travnja 1920. iz obiteljske ostavštine, pročitano 6. rujna 2021.

Posebna

Jukić Sanja, Goran Rem, Ružica Pšihistal, Ivan Trojan. *Sinegdoha hrvatske književnosti, znanosti i kulture, cvelferski tekstualni korpus*, Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek, 2018.

Jukić Sanja, Goran Rem. *Cvelferica, ili jedan je Cvelfer tjedan-dva ranije sanjao. Proza*. Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015.

Jukić Sanja, Goran Rem. *Cvelferica, ispod sto jata vrana i između sto njiva. Poezija i metapismo*. Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015.

Jukić Sanja, Ružica Pšihistal, Goran Rem, Ivan Trojan. *Cvelferica, Panonizam, pismo književnosti i kulture. Projekt*. Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015.

Petrović, Kata. Od Janusa Pannoniusa do Gjuke Galovića // Knjižničarstvo 22, 1/2(2018), str. 238-245.

Pšihistal Ružica, Goran Rem. *Cvelferica, žena se opremi u bilo, stavi žari i ajd. Tradicijsko pismo*. Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2016.

Šušnjara, Sanja. Cvelferice – Noina arka cvelferske književnosti, znanosti i culture// Knjižničarstvo 22, 1/2 (2018) str. 246-251.

Trojan Ivan, Goran Rem. *Cvelferica, ili su to trnci kakve samo neizvjesnost i iščekivanje mogu proizvesti. Drama*. Udruga Duhovno hrašće, Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski, Cvelferija/Osijek, 2015.

Tufekčić, Anita. Cvelferica – pismo koje brine o identitetnoj budućnosti Cvelferije : jedinstveni prikaz svih zavičajnih književnika i pjesnika cvelferskoga kraja // Knjižničarstvo 22, 1/2(2018), str. 252-259.

Opća

Peleš, Gajo. *Tumačenje romana*. Artresor naklada. Zagreb, 1999.